

גליון זה קדוש כדין שאר דברי תורה המודפסים, נא לנהוג בו בקדושה ואחר מכן להניחו בגניזה.

ההלכה מוקדשת לרפואה שלימה
לחנה בת אסתר

הוקדש ע"י
פלוני

סדר הכריעות בסיום תפילת העמידה ובקדושה

שאלה: לאחר שנתבאר בהלכה יומית, כי המנהג שיש נוהגים להפנות את פניהם לימין ושמאל בעת אמירת "ימין ושמאל תפרוצי" שב"לכה דודי" הוא מנהג שאין לו שורש ולכן אין לנהוג בו. ברצוני לדעת, האם בעת אמירת עושה שלום במרומיו בסיום תפילת העמידה יש לכרוע ולהטות עצמו ימין ושמאל? וכן האם בקדושה שבחזרת הש"ץ יש להטות עצמו ימין ושמאל באמירת "וקרא זה אל זה ואמר"?

תשובה: אמת הוא כי יש מנהגים שנשתרשו על ידי המון העם שאינם בני תורה, ומנהגים אלה אין ראוי להחזיק בהם כלל. אולם כל מנהג ומנהג שנהגו העם, יש לברר אחריו אם יש לו שורש, ואם נהגו בו גם תלמידי חכמים, שאם נתייחד המנהג על דעתם של גדולי התורה, אזי יש לאמץ ולנהוג בו, כי מנהג ישראל תורה.

והנה לענין מה שנהגו לפסוע בכריעה לאחר בעת אמירת עושה שלום במרומיו, הנה מנהג זה הוא מבואר בפירוש בגמרא במסכת יומא (נג:) כי לאחר שמסיים תפילתו באמירת "יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך ה' צורי וגואלי", יש לכרוע (וכדין כל הכריעות שאנו כורעים באמירת "מודים" וכדומה), וכאשר הוא כורע יש לפסוע לאחריו שלוש פסיעות בכריעה אחת. וכן פסק מרן השלחן ערוך (סימן קכג).

ולאחר שפסוע שלוש פסיעות לאחריו, בעודו כורע (כלומר, אינו מזדקף, אלא נשאר כשהוא כורע) אומר: "עושה שלום במרומיו", ובאמירת מילים אלו צריך להטות את פניו לצד שמאל, ולאחר מכן בשעת אמירת "הוא יעשה שלום עלינו" מפנה את פניו לצד ימין. ואחר כך מסיים "ועל כל ישראל ואמרו אמן" כשהוא פונה ישר, כעבד הנפרד מרבו.

וכשאומר "ואמרו אמן", הכוונה בזה היא למלאכים השומרים על האדם ושומעים את תפילתו.

ואין לומר "עושה שלום" בשעה שהוא פוסע לאחריו, כפי שנוהגים כמה אנשים, אלא ראשית כל יפסע לאחריו כשהוא כורע, ורק אז כשהוא עומד במקומו יאמר "עושה שלום".

ולענין הכריעות לימין ולשמאל שנהגו לכרוע בשעת אמירת "וקרא זה אל זה ואמר". הנה רבים מגדולי התורה לא החזיקו במנהג זה כלל. ומכל מקום יש מקום למנהג זה, אף שלא נזכר בספרי המקובלים ולא בפוסקים, מכיון שהוא כעין סמל ודוגמא למעשי המלאכים הנזכרים בקדושה, ולכן יש שנהגו בו, ומטים עצמם מעט לימין ולשמאל בשעת אמירת וקרא זה אל זה ואמר. וכן הנהיג עצמו בשנים האחרונות מרן רבינו הגדול

והנה למי שנוהג במנהג זה, ראוי לציין כי יש חילוק בין הכריעות שבסיום תפילת העמידה, שאז כורע לצד שמאל תחילה, מפני שהשכינה היא כנגדו, ועל כן עליו לכרוע תחילה לימין השכינה, אבל בחזרת הש"ץ שאין שכינה כנגדו, יש לכרוע תחילה לצד ימין, ורק אחר כך לצד שמאל.

ולסיכום: בסיום תפילת העמידה עליו לכרוע ולפסוע בעודו כורע שלש פסיעות. ולאחר מכן לפני שיזדקף, יאמר "עושה שלום במרומיו", ויטה את פניו לצד שמאל. ואז יאמר "הוא יעשה שלום עלינו", ויטה עצמו לצד ימין. ואחר כך יאמר ועל כל עמו ישראל ואמרו אמן כשהוא כורע ישר לפניו, כעבד הנפרד מרבו.

הנוהגים לכרוע לימין ושמאל באמירת "וקרא זה אל זה ואמר" שבקדושה, יטו עצמם קודם כל לצד ימין, ואחר כך לצד שמאל.